

8. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики: Закон України від 1 лип. 2010 р. № 2411-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.

МІСЦЕ І РОЛЬ АДВОКАТУРИ ЯК ІНСТИТУТУ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Заборовський В. В.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільного права та процесу

ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

м. Ужгород, Україна

Неодноразово об'єкт нашого дослідження становили питання, які пов'язані як з історією розвитку інституту української адвокатури [1; 2; 3], так і стосувалися окремих аспектів правової природи такого інституту [4; 5; 6]. Важливе значення для комплексного розкриття сутності інституту адвокатури відіграє і визначення місця та ролі адвоката та адвокатури в громадянському суспільстві. Для визначення такого місця та ролі насамперед необхідно з'ясувати саму сутність поняття «громадянське суспільство». Розуміння цього поняття після першого його докладного дослідження, що було здійснене видатним німецьким філософом Георгом В. Г. Гегелем [7, с. 228], який запропонував розглядати громадянське суспільство – як диференціацію, яка виступає між сім'єю та державою, зазнало суттєвих змін. На сьогодні термін «громадянське суспільство» використовується в найрізноманітніших значеннях. Найпоширенішим на сьогодні, на нашу думку, є розуміння громадянського суспільства як такого, що «в цілому ототожнюється з сферою приватних інтересів і потреб» [8, с. 8].

З цього приводу, ми вважаємо, заслуговує на увагу визначення поняття «громадянське суспільство», яке надає В. Д. Перевалов, виходячи з того, що це «вільне демократичне правове суспільство, орієнтоване на конкретну людину, що створює атмосферу поваги до правових традицій і закону, загальногуманних ідеалів, що забезпечує свободу творчої і підприємницької діяльності, що створює можливість досягнення благополуччя та реалізації прав людини і громадянина, органічно виробляє механізми обмеження і контролю за діяльністю держави» [9, с. 95]. Слушною є і думка А. В. Козьмініх, яка зазначає, що «громадянське суспільство – система самостійних і незалежних від держави суспільних інструментів і ві-

дносин, що забезпечують умови для реалізації приватних інтересів і потреб індивідів і колективів, для насиченого соціального, культурного і духовного життя, збереження і відтворення накопичених етичних цінностей і передачі від покоління до покоління» [10, с. 229].

Ми вважаємо, що основним моментом, з якого виходять науковці, є розуміння громадянського суспільства як суспільства, спрямованого на забезпечення належних умов реалізації приватних інтересів і потреб особи. При цьому потрібно врахувати і позицію І. С. Ярних, який виходить з того, що «термін «громадянське» у взаємозв'язку з терміном «суспільство» є якісною характеристикою стану суспільства, його внутрішньої самодостатності та громадської активності» [11, с. 8]. Все це дає нам можливість дійти висновку, згідно з яким громадянське суспільство потрібно розуміти як якісний стан розвитку суспільства, основною метою якого є забезпечення належних умов реалізації приватних інтересів і потреб особи. Необхідність існування громадянського суспільства зумовлена тим, що «найкращим середовищем для належного проживання і розвитку людини, в якому всі члени суспільства вільні і рівні, є громадянське суспільство, адже у ньому людина, особа, індивід є ключовою метою такого суспільства, а держава, здійснюючи свій вплив за допомогою права, повинна враховувати пріоритетність інтересів кожної конкретної людини» [12, с. 82].

Аналізуючи поняття «громадянське суспільство», слід погодитися з позицією тих науковців, які вказують, що воно «найадекватніше співвідноситься з поняттям саме правової держави, оскільки і перше, і друге відображають найважливіші характеристики та невід'ємні сторони життєдіяльності сучасної демократичної державності: з одного боку, реалізація засад правової держави не може не спиратися на відносно автономні механізми саморегуляції громадянського суспільства, а з другого – органічним доповненням функціонування громадянського суспільства виступають сформовані на формально-правових засадах інститути держави, яка лише за таких умов може стати правовою» [13, с. 40; 14, с. 8].

На нашу думку, одну з основних, провідних ролей у забезпеченні такого якісного стану розвитку суспільства, належних умов проживання людини в суспільстві, шляхом утвердження пріоритетності інтересів кожної конкретної особи, відіграє діяльність як адвокатури в цілому, так і адвоката зокрема. Ми цілком поділяємо позицію В.О. Святоцької, згідно з якою історична цінність адвокатури полягає в тому, що вона є системоутворюючим елементом сучасного громадянського суспільства та правової держави [15, с. 3].

Розкриваючи питання про місце адвокатури в громадянському суспільстві та правовій державі, можна стверджувати, що серед науковців відсутня єдина точка зору щодо віднесення адвокатури до інститутів грома-

дянського суспільства. Хоча переважна більшість науковців дотримуються позиції, згідно з якою адвокатура належить до інститутів громадянського суспільства, проте в юридичній літературі існують й протилежні позиції відносно цього. Зокрема, незмінний Президент Гільдії російських адвокатів Г. Б. Мірзоев вважає, що відсутня нормативна база для юридичного визнання адвокатури інститутом громадянського суспільства, що захищає його права, а загально визнані історичні судження про адвоката як громадського діяча, який уповноважений суспільством і державою представляти суспільні інтереси, вимагають переосмислення [16, с. 63]. Прихильником такої позиції є і Т. Б. Вільчик, яка на підставі дослідження правової природи адвокатури і специфічних ознак, яким має відповідати громадянське суспільство, доходить висновку, що адвокатура не може бути віднесена до інститутів громадянського суспільства [17, с. 248].

Протилежної точки зору дотримуються ті науковці, які вважають, що адвокатура є інститутом громадянського суспільства. Зокрема, О. М. Просквіркін характеризує місце адвокатури в правовій системі «як один із способів самообмеження державної влади, за допомогою якого створюється інститут громадянського суспільства, що сприяє повноцінній реалізації та захисту громадянами своїх прав і свобод» [18, с. 10]. Прихильниками точки зору, згідно з якою адвокатура розглядається як інститут громадянського суспільства, також є Л. В. Тацій (адвокатура вважається інститутом громадянського суспільства, який є не лише об'єднанням професіоналів-юристів, а й правозахисною інституцією, яка реалізує свої повноваження у тісній взаємодії з органами юстиції) [19, с. 5], Н. В. Борзих (адвокатура є професійним співтовариством адвокатів і як інститут громадянського суспільства не входить до системи органів державної влади й органів місцевого самоврядування) [20, с. 448] та ряд інших науковців.

Ми не поділяємо позицію науковців, які не відносять адвокатуру до інститутів громадянського суспільства, а вважаємо, що вона є «найважливішим» [21, с. 21], «одним із найпотужніших інститутів саморегулювання громадянського суспільства» [22, с. 53], який до того ж «в сучасному світі є свого роду фундаментом громадянського суспільства» [23, с. 6].

Висновки. Враховуючи вищевказане, можна дійти висновку, що адвокатура є невід'ємним інститутом громадянського суспільства. Крім цього, лише такий стан речей, згідно з яким адвокатура розглядатиметься як незалежний інститут громадянського суспільства, надасть можливість сформуванню належний та дієвий механізм реалізації закріпленої за адвокатурою функції щодо забезпечення надання професійної правничої (правової) допомоги задля відстоювання інтересів не тільки певних, конкретних осіб, а й суспільства взагалі.

Література:

1. Заборовський В.В. Зародження інституту української адвокатури (IX – XVIII ст.). Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2015. Вип. 35. Ч. 1., Т. 3. С. 139-142.
2. Заборовський В.В. Розвиток інституту української адвокатури відповідно до положень судової реформи 1864 року. Актуальні питання розвитку права та законодавства: наукові дискусії: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 18-19 грудня 2015 р.): у 2-х ч. Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2015. Ч. 1. С. 11-13.
3. Заборовський В.В. Розвиток інституту української адвокатури в 1917–1992 роках. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 5. С. 315-318. URL: http://par.in.ua/5_2015/95.pdf (дата доступу: 05.05.2018).
4. Заборовський В.В. Конституційно-правове регулювання статусу адвокатури в Україні. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 4. С. 420-422. URL: http://par.in.ua/4_2015/127.pdf (дата доступу: 05.05.2018).
5. Заборовський В.В. Місце і роль адвокатури у механізмі здійснення правосуддя в Україні. Конституційно-правові академічні студії. 2017. № 2. С. 51-60.
6. Заборовський В.В. Адвокатура – це правозахисна чи правоохоронна інституція? Rozwój regulacji prawnej w Europie Wschodniej: doświadczenia Polski i Ukrainy: Międzynarodowa konferencja naukowo-praktyczna (Sandomierz (Polska), 27–28 styczeń 2017.). Sandomierz: Wyższa Szkoła Humanistyczno-Przyrodnicza w Sandomierzu, 2017. P. 18-23.
7. Гегель Г.Ф.В. Философия права: пер. с немец. / Ред. и сост. Д.А. Керимов, В.С. Нерсисянц; пер. М.И. Левина, Б.Г. Столпнер. М.: Мысль, 1990. 524 с.
8. Козьмініх А.В. Роль інституту адвокатури в реалізації правозахисної функції громадянського суспільства: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. політ. наук: спец. 23.00.02. О., 2008. 18 с.
9. Теория государства и права: учебник для вузов / Под ред. В.М. Корельского, В.Д. Перевалова. 2-е изд., изм. и доп. М.: Изд-во НОРМА. 2002. 616 с.
10. Козьмініх А.В. Адвокатура як інститут громадянського суспільства в сучасній науці. Актуальні проблеми політики. 2009. Вип. 36. С. 228-235.
11. Яртых И.С. Функции и правовой статус адвокатуры и ее общественных объединений в условиях формирования гражданского общества в Российской Федерации: автореф. дис. на соиск. научн. степ. докт. юрид. наук: спец. 12.00.11. М., 2009. 40 с.
12. Сопілко І.М. Місце та роль сучасної адвокатури України в правозахисному механізмі. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2012. № 1. С. 82-86.

13. Державне управління: підручник: у 2 т. / Ред. кол.: Ю.В. Ковбасюк, К.О. Ващенко, Ю.П. Сурмін та ін. К., Дніпропетровськ: НАДУ, 2013. Т. 2. 324 с.
14. Петрішин О. Громадянське суспільство і держава: питання взаємовідносин. Вісник Академії правових наук України. 2006. № 4. С. 3-12.
15. Святоцька В.О. Інститут адвокатури України: становлення та розвиток: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Л., 2010. 20 с.
16. Мирзоев Г.Б. Правоохранительная деятельность государства и вопросы общественного контроля. М.: Юрлитинформ, 2007. 373 с.
17. Вільчик Т. Адвокатура та громадянське суспільство у правовій державі. Право України. 2014. № 11. С. 243-250.
18. Просвиркин А.Н. Организационные основы адвокатской деятельности и адвокатуры: сравнительно-правовой анализ исторического развития и формирования нормативно-правовой базы в России и зарубежных странах: автореф. дис. на соиск. научн. степ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.11. М., 2007. 25 с.
19. Тацій Л.В. Юридична природа адвокатури в системі захисту прав і свобод людини і громадянина: автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.01. Х., 2008. 20 с.
20. Борзих Н.В. Адвокат як суб'єкт захисту та його повноваження. Вісник Донецького університету. Серія В «Економіка і право». 2007. № 2. С. 445-455.
21. Гриб В.В. Адвокатура как институт гражданского общества. Адвокатская практика. 2010. № 6. С. 21-22.
22. Прилуцький С.В. Адвокатура як інститут громадянського суспільства в умовах становлення правової держави. Бюлетень Міністерства юстиції України. 2010. № 12. С. 47-55.
23. Воронов А.А. Роль адвокатуры в реализации конституционного права на квалифицированную юридическую помощь: автореф. дис. на соиск. научн. степ. докт. юрид. наук: спец. 12.00.11. М., 2008. 58 с.